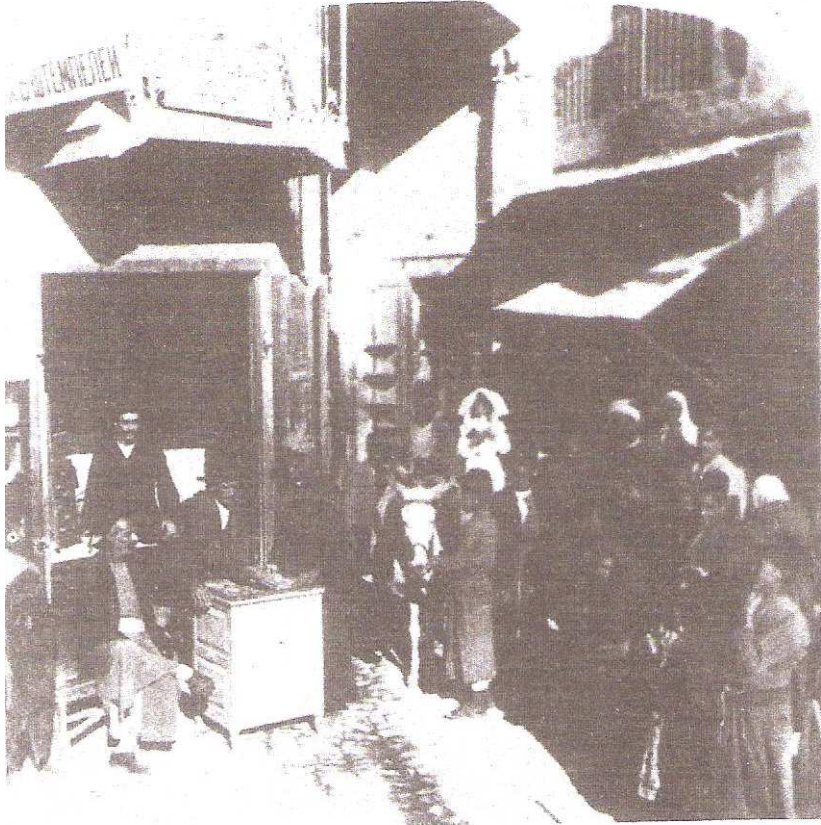

הבנק האשכנזי של "האחים המבורגר"

חלפן כספים בעיר העתיקה

עו"ד שבתאי זכריה

פרק מתוך ספרי – "ירושלים הבלתי נודעת"
בהוצאת "ספרית בית אל" - 1998

הבנק האשכנזי של "האחים המבורגר"

"האחים האלה סוחרים בעירנו זה כשלושים שנה, ובמשך כל הימים האלה היו לאנשי טובה וחסד. כל הזקנים והזקנות, אשר כלו חשבונותיהם עם החיים ועסקיהם המסובכים ויאמרו לשבת בשלווה ולחיות בפרי כספם אשר חסכו לימים שאין בהם חפץ וכל ה"זוגות" הסמוכים על שולחן הוריהם ובמסחר עוד טרם אחזה ידם, הפקידו כספיהם על ידיהם; וכל חברות הצדקה, כל מנהלי ה"מוסדות" השונים, כל אגודות בוני הבניינים, לא הכירו כל סוכנים ונאמנים אחרים מבלעדי האחים האלה. וכנגד כל הבטחון הגדול הזה גמלו גם הם טובות לרבים מבני עירנו, ובייחוד לבני הכתה הבינונית, כיתר הסוחרים ובעלי הבתים... ורבים הם גם העניים הצנועים, אשר היו לעזר למו בכל עת קרות בביתם מקרי הוצאות יוצאות מהכלל.. השוט השוטף עבר גם עליהם, ועתה נשאר רבים מבני עירנו בחוסר כל, והצעקה מקיפה את העיר"¹..

השורות הללו, פרי עטו של העסקן והסופר דוד ילין, חושפות את אחת הפרשיות המעניינות בתולדות יהודי העיר העתיקה: קיומו של בנק יהודי בסימטאות העקלקלות והחשוכות של ירושלים העתיקה. בנק שיסדוהו וניהלוהו משך כ־20 שנה, יהודים מבני עדת אשכנז: "בנק האחים המבורגר".

כמו הבנקים היהודיים האחרים, כך גם הבנק הזה התחיל בעסקי חלפנות. בתחילת שנות ה־80 של המאה ה־19 היו האחים פנחס ונתן צבי המבורגר, בניהם של ר' משה המבורגר (נובומסטה), סובבים בין החנויות בשווקי ירושלים, ופורטים מטבעות של זהב וכסף ב"כסף קטן". מאוחר יותר הם שכרו חנות ברחוב

1. דוד ילין: כתבים, כרך ראשון, הת' ראובן מס בע"מ, תשל"ב, עמ' 357-358.

ה"בטרק", ועסקו בה בשולחנות ובמתן 'אשראי' ללקוחות וקבלת פקדונות. השניים, מבני הישוב הישן, היו חסרי כל השכלה מסחרית. היה זה עסק של "שולחנות" במובן הפשוט של המילה.

משכנו של הבנק היה בחנות קטנה ברחוב הבזאר בעיר העתיקה, ורהיטיו היו קופת ברזל מהטיפוס הישן, שולחן, וספסלים אחדים פשוטים. הונו היסודי של הבנק היה פשוט, אבל בהיות בעליו אנשים דתיים וישרים ומעורבים עם הבריות, רכשו להם מהר את אמונם של מנהלי מוסדות תורה וחסד בירושלים, של "כוללים", והיו לסוכניהם. האמון המופרז בבנק גרם מאוחר יותר מפח נפש ללקוחותיו, כפי שהוזכר בפתחה וכפי שיוספר בהמשך..

מנהלי המוסדות וה"כוללים" היו מוכרים את כל ההמחאות וכסף הנייר שקבלו מתומכיהם הרבים באירופה ואמריקה למוסד זה, ואת תמורתם היו מפיקים בבנק, ממנו היו מושכים המחאות לפי הצורך. הבנק היו הקונה העיקרי בעיר של המחאות מבנקים מחו"ל. גדול אז היה המסחר ב"רובלים" רוסיים, והיה במסחר זה הרבה מן ההימור.

לבנק היו קשרים עם בנקים גדולים בערים הגדולות של אירופה ואמריקה. רבים מסוהרי ירושלים היו קונים ממנו המחאות של בנקים בחו"ל.

השופט גד פרומקין כותב בפרו "דרך שופט בירושלים":

"מפרשת הדרכים כשאתה יוצא את 'שוק הבשמים', אנו פונים ימינה, היינו מערבה לכל אורך רחוב דוד עד 'שער יפו'. מיד לימין הרחוב הצר הזה היה ה'בזאר' - מבוא מקומר ארוך ורחב ששימש אז שוק-התבואה² ושם היינו קונים שעורה בשביל החמור של אבא. ממש מול הבזאר היתה חנות קטנה וצרה, שניים על שניים, שתפקידה חשוב בחיי ירושלים של אותה תקופה. היתה זו חנותו של ר' נטע הירש המבורגר, תלמיד חכם, פיקח ונבון שעסק בכל שלש אומנויותיו במסירות וחריצות רבה. על שתי אומנויות היתה פרנסתו, ובשלישית עסק לשם מצווה. בראש וראשונה היה נטע-הירש שולחני, חלפן ובנקאי בזעיר אנפין. שולחן החליפין שלו היה חציו בחנות וחציו מחוץ לחנות. ולא היה אלא מעין תיבה מכוסה מלמעלה רשת חוטי ברזל, שדרכה אפשר היה להסתכל במה שנמצא בתוך ה'שולחן': מטבעות למיניהן, מטבעות הארץ ומטבעות חוץ, מטבעות זהב, כסף ונחושת סדורות יפה יפה זו על גבי זו, כל מין בפני עצמו. בתוך החנות היה ארון ברזל בו נעולים כל הכספים לשעות הלילה. נוסף לחלפנות שהעסיקה את בעליה, עסק גם בעסקי חליפין עם חוץ לארץ על ידי הבנקים הגדולים יותר שהיה קשור עמם...³"

2. הכוונה לאולמות הצלבניים; במורד רחוב דוד ששמשו ברבות הימים כשוקי ירקות.
3. גד פרומקין: "דרך שופט בירושלים", הוצ' דביר תל-אביב, תשט"ז, עמ' 52.